

УДК 330.111.4:330.14

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МІЖНАРОДНОГО РУХУ КАПІТАЛІВ У КОНТЕКСТІ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Слоква М.Г., к.е.н., доцент кафедри світового господарства та міжнародної економічної інтеграції Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі (Україна)

Трегубов О.С., к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства Донецького національного університету (Україна)

Слоква М.Г., Трегубов О.С. Сучасні тенденції міжнародного руху капіталів у контексті інтенсифікації глобалізаційних процесів.

В статті виявлено сучасні тенденції міжнародного руху капіталу, особливості регулювання даного процесу на національному та наднаціональному рівнях. Проведено аналіз розподілу припливу прямих іноземних інвестицій по країнах та регіонах, виявлено тенденції відпливу прямих іноземних інвестицій, детально розглянуто тенденції руху капіталу у регіональному розрізі. Оцінено перспективи нарощування прямих іноземних інвестицій (ПІІ) на глобальному та регіональному рівнях в зв'язку з посиленням нестійкості у світовій економіці, пов'язаної з борговою кризою в Європі, низькими темпами зростання в США, послабленням впевненості інвесторів в стабільному розвитку бізнесу. Проаналізовано динаміку припливу та відпливу ПІІ в Україні, їх географічну структуру, динаміку міжнародної інвестиційної позиції України.

Ключові слова: міжнародний рух капіталу, прямі іноземні інвестиції, глобалізація, фінансова криза, зовнішній борг.

Слоква М.Г., Трегубов А.С. Современные тенденции международного движения капиталов в контексте интенсификации глобализационных процессов.

В статье выявлены современные тенденции международного движения капитала, особенности регулирования данного процесса на национальном и наднациональном уровнях. Проведен анализ распределения притока прямых иностранных инвестиций по странам и регионам, выявлены тенденции оттока прямых иностранных инвестиций, подробно рассмотрены тенденции движения капитала в региональном разрезе. Оценены перспективы наращивания прямых иностранных инвестиций (ПИИ) на глобальном и региональном уровнях в связи с усилением неустойчивости в мировой экономике, связанной с долговой кризисом в Европе, низкими темпами роста в США, ослаблением уверенности инвесторов в стабильном развитии бизнеса. Проанализирована динамика притока и оттока ПИИ в Украину, их географическая структура, динамика амеждународной инвестиционной позиции Украины.

Ключевые слова: международное движение капитала, прямые иностранные инвестиции, глобализация, финансовый кризис, внешний долг.

Slovak M., Tregubov O. Modern trends in international capital movements in the context of globalization.

The paper identifies the current trends of international capital flows, peculiarities of the regulation of this process at the national and supranational levels. The paper analyses the distribution of FDI inflows in countries and regions, the tendencies of the outflow of foreign direct investments, gives careful consideration to the trends in capital flow in regions. We look at the prospects of increasing foreign direct investments (FDI) at the global and regional levels in circumstances where the global economy is getting more unstable, the debt crisis is overtaking Europe, the US is showing a little dynamic potential, potential investors are not confident of sustainable business development. The paper looks at the dynamics of FDI inflows and outflows in Ukraine, their geographical structure as well as the dynamics of Ukraine's international investment position.

Keywords: capital flows, foreign direct investment, globalization, financial crisis, foreign debt.

Перед Україною сьогодні стоїть завдання великомасштабної структурної перебудови економіки та підвищення її конкурентоспроможності на світових ринках, що вимагає значних інвестицій. У сучасних умовах інвестиції виступають найважливішим засобом забезпечення структурних зрушень у народному господарстві, зростання технічного прогресу, підвищення якісних показників господарської діяльності на мікро-і макрорівнях. Враховуючи той факт, що внутрішні фінансові ресурси в нашій державі вкрай обмежені, вирішити вищеперелічені проблеми можливо лише шляхом інтеграції в міжнародні потоки капіталу.

Тому дане дослідження є актуальним як в теоретичному з огляду на характеристику основних закономірностей сучасного міжнародного руху капіталу, так і практичному плані, що включає вироблення стратегії залучення та використання іноземного капіталу в Україні.

Проблеми міжнародного руху капіталів освітлені в працях західних дослідників Дж. Міля, К. Маркса, М. Портера, Л. фон Мізеса, Т. Везеля та інших. Дослідження різноманітних аспектів сфери міжнародного руху капіталу, прямих іноземних інвестицій знайшло відображення також у працях провідних українських вчених: І. Бураковського, Б. Губського, Д. Лук'яненка, В. Федоренка, А. Філіпенка та інших. Ці дослідники на великому статистичному матеріалі проводили пошук підтвердженн теоретично можливого функціонального взаємозв'язку перемінних і визначення їх сили на основі динамічних рядів даних з великої кількості країн. Результати в цілому підтверджують наявність взаємозв'язку між припливом іноземного капіталу і темпами зросту ВВП, динамікою факторної продуктивності, нагромадженням основного капіталу й інших економічних показників. Однак залишаються недослідженими питання застосування цих загальних висновків до проблем участі в міжнародному русі капіталу конкретної країни.

Метою дослідження є виявлення сучасних тенденцій міжнародного руху капіталу, особливостей регулювання даного процесу на національному та наднаціональному рівнях.

В сучасних умовах глобалізації та інтеграції все більше уваги приділяється руху капіталу, зокрема, процесам інвестування, які відбуваються у формі прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Кожна країна прагне залучити прямі іноземні інвестиції в свою економіку, оскільки для країни-реципієнта - це притік робочих місць, залучення новітніх технологій, підвищення життєвого рівня населення та можливість підвищення міжнародної конкурентоспроможності. Економіка України отримала статус ринкової, але нашу державу все ще відносять до групи країн з перехідною економікою для яких ПІІ це вихід із "зачарованого кола бідності", зменшення залежності від імпорту та можливість налагодження власного виробництва, збільшення можливостей експортування товарів вітчизняного виробництва, та загалом покращення стану платіжного балансу [1, С.39].

Значимо, що сумарний обсяг прямих іноземних інвестицій, що ввезені, після Другої світової війни має усталену тенденцію до зростання – з 68 млрд. дол. США у 1960 р. до 211 млрд. у 1973 р., понад 2 трлн. дол. США у 1990 р., 15 трлн. дол. у 2005 р. та більш ніж 19 трлн. дол. США у 2010 р., що засвідчує підвищення ролі цих інвестицій як чинника в економічному розвитку окремих країн світу [2, С.5].

Про розподіл припливу прямих іноземних інвестицій по країнах та регіонах у 2011-2013 рр. свідчать дані табл. 1. За її даними можна зробити висновок, що приплив прямих іноземних інвестицій у світі в 2013 р. збільшився на 9,15% – до 1451,97 млрд. дол. (проти 1330,3 млрд. у 2012 р.). Відзначалися незначні відмінності по країнах і регіонах: приплив ПІІ незначним чином збільшився в розвинутих країнах у 2013 р., така ж тенденція властива країнам, що розвиваються, хоча їх питома вага незначним чином зменшилась у 2013 р. порівняно з попереднім. Приплив ПІІ в держави, що розвиваються збільшився на 6,71% – до 778,37 млрд. дол., що значною мірою обумовлювалося активним зростанням економіки, інтенсивністю внутрішнього попиту та розширенням інвестиційного співробітництва по лінії Південь - Південь. Скорочення інвестицій спостерігається у 2013 р. лише по країнах Західної Азії, а найбільше зростання відмічається по країнах з транзитивною економікою (майже на 30%).

Таблиця 1

Розподіл припливу прямих іноземних інвестицій по країнах та регіонах

Країни	2011 р.		2012 р.		2013 р.		Річний приріст ПІІ, %
	млрд. дол. США	%	млрд. дол. США	%	млрд. дол. США	%	
Світ у цілому	1700,1	100,0	1330,3	100,0	1451,97	100,0	9,15
Розвинуті країни	880,41	51,79	516,66	38,84	565,63	38,96	9,48
Країни, що розвиваються	724,84	42,64	729,45	54,83	778,37	53,61	6,71
Африка	48,02	2,8	55,18	4,15	57,24	3,94	3,73
Латинська Америка і Карибський басейн	243,91	14,35	255,86	19,23	292,08	20,12	14,16
Західна Азія	53,22	3,13	48,46	3,64	44,28	3,05	-8,63
Південна, Східна, Південно-Східна Азія	377,41	22,2	366,65	27,56	382,07	26,31	4,21
Країни з транзитивною економікою	93,79	5,52	83,25	6,26	107,97	7,44	29,69

Розроблено на основі даних [3].

По мірі зсуву виробничої бази в країни, що розвиваються, і країни з перехідною економікою ТНК все більше орієнтуються на здійснення капіталовкладень в цих державах із розрахунку на підтримку ефективності свого бізнесу та збереження конкурентоспроможності підприємств. Територіальні зсуви відбуваються і у сфері глобального споживання, а слідом за ними змінюється і загальносвітова картина потоків ПІІ, орієнтованих на привабливі ринки.

У 2013 р. половину з 20 провідних країн по надходженню ПІІ склали країни, що розвиваються (або території) та держави з перехідною економікою. Проте, основними реципієнтами ПІІ у 2013 р. є США (188 млрд. дол.), Китай (124 млрд. дол.), Російська Федерація (79 млрд. дол.), Гонконг (77 млрд. дол.), Бразилія та Сінгапур (по 64 млрд. дол.), Канада (62 млрд. дол.), Австралія (50 млрд. дол.), Іспанія (39 млрд. дол.), на які припадає 51,4% загального обсягу ПІІ.

Водночас деякі з європейських країн у списку лідерів опустилися на більш низькі позиції. Індонезії вперше вдалося потрапити до лідируючої “двадцятки”.

Приплив інвестицій в Китай у 2013 р., що є найбільшим одержувачем ПІІ у світі, серед країн, що розвивається, виріс на 2,4% до 123,911 млрд. дол. [3]. Проте, в умовах неухильного зростання зарплат і витрат виробництва перенесення трудомістких виробництв в цю країну сповільнилося, і ПІІ продовжували переорієнтуватися на високотехнологічні галузі промисловості та послуг. У той же час деякі держави – члени АСЕАН, такі, як В’єтнам і Індонезія, зміцнили свої позиції в якості місць розміщення низьковитратних виробництв, особливо в нижніх ланках обробної промисловості.

Тенденції відпливу прямих іноземних інвестицій наведено в таблиці 2.

Таблиця 2

Розподіл відпливу прямих іноземних інвестицій по країнах та регіонах

Країни	2011 р.		2012 р.		2013 р.		Річний приріст ПІІ, %
	млрд. дол.	%	млрд. дол.	%	млрд. дол.	%	
Світ у цілому	1711,7	100,0	1346,7	100,0	1410,7	100,0	4,75
Розвинуті країни	1215,7	71,02	852,7	63,32	857,5	60,79	0,56
Країни, що розвиваються	422,6	24,69	440,2	32,69	454,1	32,19	3,16
Африка	6,8	0,4	12	0,89	12,4	0,88	3,33
Латинська Америка і Карибський басейн	110,6	6,46	124,4	9,24	114,6	8,12	-7,88
Західна Азія	21,7	1,27	19	1,41	31,1	2,2	63,68
Південна, Східна, Південно-Східна Азія	282,6	16,51	283,1	21,02	294,9	20,9	4,17
Країни з транзитивною економікою	73,4	4,29	53,8	3,99	99,2	7,03	84,39

Розроблено на основі даних [3].

Аналіз даних таблиці 2 свідчить про колосальне зменшення відпливу прямих іноземних інвестицій в світі у 2012 р. на 21,32% і становив 1346,7 млрд. дол., а у 2013 р. збільшення на 4,75%, не дивлячись на це відплив ПІІ в розвинутих країнах майже не змінився (збільшення на 0,56%), і станом на кінець 2013 р. становив 857,5 млрд. дол. Такі зміни торкнулись також країн, що розвиваються, Африки, Південної, Східної та Південно-Східної Азії, тобто відмічається незначне підвищення відпливу прямих іноземних інвестицій, відповідно, на 3,16%, 3,33% та 4,17%, а у грошовому еквіваленті станом на кінець 2013 р. обсяги відпливу склали: 454,1 млрд. дол., 12,4 млрд. дол. та 294,9 млрд. дол., відповідно. У Латинській Америці та Карибському басейні відплив прямих іноземних інвестицій зменшився у 2013 р. до попереднього на 7,88%. Щодо Західної Азії та Південно-Східної Європи та країн СНД, то відплив прямих іноземних інвестицій в цих країнах на кінець 2013 р. значно збільшився порівняно з попереднім, що свідчить про значне зменшення привабливості інвестиційного клімату цих регіонів, збільшення відпливу становить, відповідно, 63,68% та 84,39%, а обсяг відпливу дорівнює 31,1 млрд. дол. та 99,2 млрд. дол. Гармонізація регіональних торговельних угод в Африці та інтеграція режимів у сфері ПІІ в змозі допомогти Африці в більш повномасштабному розкритті її потенціалу у сфері внутрішньо регіональних ПІІ.

Основними донорами ПІІ у 2013 р. є США (338 млрд. дол.), Японія (136 млрд. дол.), Китай (101 млрд. дол.), Російська Федерація (95 млрд. дол.), Гонконг (92 млрд. дол.), Швейцарія (60 млрд. дол.), Німеччина (58 млрд. дол.), Канада (43 млрд. дол.), Нідерланди (37 млрд. дол.), Швеція (33 млрд. дол.), Італія (32 млрд. дол.), на які припадає 72,66% загального обсягу відтоку ПІІ.

Розглянемо більш детально тенденції руху капіталу у регіональному розрізі. Приплив ПІІ в Африку в 2013 р. збільшився на 3,73%. При обсязі в 57,24 млрд. дол. частка Африки в сукупному глобальному припливі ПІІ в 2013 р. склала 3,94% проти 4,15% у 2012 р. У припливі ПІІ на цей континент продовжували домінувати ПІІ в первинний сектор, особливо в нафтову промисловість. Саме це зумовило становлення Гани як однієї з провідних приймаючих країн, а також скорочення припливу інвестицій в Анголу і Нігерію. Хоча триває пошук шляхів доступу до природних ресурсів, зокрема з боку азіатських ТНК, виходячи з деяких свідчень, внутрішньорегіональні ПІІ починають зростати і в галузях, не пов’язаних з природними ресурсами.

Відплив ПІІ з Південної, Східної і Південно-Східної Азії в 2013 р. збільшився на 21% і досяг 294,9 млрд. доларів. В останні роки в

зростаючому вивезенні ПШ з країн Азії простежуються нові тенденції і більш значна галузева диверсифікація. У видобувних галузях з'явилися нові інвестори, включаючи такі конгломерати, як Сітіком (Китай) і "Релаенс груп" (Індія), та фонди національного добробуту, такі, як Китайська інвестиційна корпорація "Темасекхолдинг" (Сінгапур). Металургійні компанії цього регіону виявляють особливу активність у забезпеченні доступу до закордонних мінеральних ресурсів, таких, як залізна руда і мідь. В обробній промисловості азіатські компанії активно поглинають великі компанії у розвиненому світі, але стикаються з усе більш значними політичними перешкодами. Відплив ПШ в секторі послуг зменшився, але ЗПП в таких галузях, як телекомунікаційна сфера, збільшується [3].

Приплив ПШ до Латинської Америки і Карибського басейну в 2013 р. зріс на 20%. Відплив ПШ з Латинської Америки і Карибського басейну в 2013 р. зменшився на 7,88% у порівнянні з попереднім роком, головним чином через великі угоди в рамках транскордонних ЗПП бразильських і мексиканських ТНК.

У Латинській Америці і Карибському басейні було відзначено також різке зростання інвестицій з боку ТНК Азії, особливо в проекти, орієнтовані на отримання доступу до ресурсів. У 2013 р. обсяг придбань азіатських ТНК досяг 20 млрд. дол., і на них припало більше 60% сукупних ПШ у цей регіон. В деяких країнах цього регіону це породило стурбованість з приводу структури торгівлі, оскільки Південна Америка експортує головним чином сировинні товари та імпортує продукцію обробної промисловості.

На припливі ПШ в Західну Азію в 2013 р. продовжувала негативно позначатися глобальна економічна криза: їх приплив скоротився майже на 9%. Разом з тим, стурбованість з приводу політичної нестабільності в регіоні, очевидно, ускладнить пожевлення.

Відплив ПШ з Західної Азії в 2013 році збільшився на 63,9%. Рушійною силою відпливу інвестицій із Західної Азії виступають головним чином контрольовані урядами структури, які перенаправляють частину своїх національних надприбутків від нафти на підтримку своєї власної економіки. Політика економічної диверсифікації в цих країнах проводиться в рамках двоєдиної стратегії: інвестування в інші арабські країни для підкріплення їх невеликої вітчизняної економіки, а також інвестування в розвинуті країни з метою отримання стратегічних активів для розвитку та диверсифікації промислового потенціалу у своїх власних країнах. Ця політика все активніше проводиться в мету створення виробничих потужностей, відсутніх у країнах базування, якими є автомобільна промисловість, використання альтернативних видів енергії, електронна та аерокосмічна промисловість. Даний підхід відрізняється від підходу інших країн, які, як правило, прагнуть сформувавши певний вітчизняний потенціал, перш ніж перейти до вивозу прямих інвестицій.

Приплив ПШ в країни з перехідною економікою в 2013 році збільшився. Введення інвестицій до країн СНД збільшився на 28%. Іноземних інвесторів продовжує залучати динамічно зростаючий місцевий споживчий ринок, особливо в Російській Федерації, де приплив інвестицій зріс на 56,68% і досяг 79,262 млрд. дол.

Навпаки, приплив ПШ в Південно-Східну Європу різко скоротився третій рік поспіль, в деякій мірі через низьку інвестиційну активність країн ЄС.

Міжрегіональні ПШ у форматі Південь-Схід швидко збільшуються. ТНК, що базуються в країнах з перехідною економікою та в країнах, що розвиваються, все активніше виходять на ринки один одного. Наприклад, частка приймаючих країн в нових інвестиційних проєктах ТНК країн з перехідною економікою в 2013 р. зросла до 60% (порівняно з усього лише 28% у 2008 р.), а обсяг відпливу ПШ з країн, які розвиваються до країн з перехідною економікою за останнє десятиліття збільшився більш ніж у п'ять разів.

Найбільш важливими країнами, на які орієнтуються інвестори з країн, що розвиваються, є Казахстан і Російська Федерація, а найбільш популярними точками призначення ПШ з країн з перехідною економікою є Китай і Туреччина. Важливу роль у розвитку таких міжрегіональних ПШ в форматі Південь-Схід відіграє підтримка вивезення ПШ з боку урядів в рамках, зокрема, регіонального співробітництва (наприклад, Шанхайська організація співпраці) і двосторонніх партнерських зв'язків.

На відміну від буму у сфері ПШ в країнах, що розвиваються в цілому, приплив ПШ в 48 найменш розвинених країн (НРК) в 2010 році скоротився ще на 0,6%.

Розподіл потоків ПШ між НРК також залишається вкрай нерівномірним. Більше 80% припливу ПШ в НРК припадає на африканські країни, багаті природними ресурсами. Однак ця картина спотворюється вкрай високою капіталоємністю проєктів у сфері природних ресурсів. За кількістю приблизно 40% інвестицій здійснювалися у вигляді нових проєктів в обробній промисловості і 16% в секторі послуг [3].

З нагоди четвертої Конференції Організації Об'єднаних Націй по найменш розвинутим країнам 2011 р. ЮНКТАД запропонувала план дій з метою нарощування інвестицій в НРК. Акцент робиться на комплексному стратегічному підході до інвестицій, зміцненню технічного потенціалу та розвитку підприємництва та виділенням п'яти областей дій: розвиток державно-приватної інфраструктури; допомога в цілях розвитку виробничого потенціалу; використання інвестиційних можливостей НРК; розвиток місцевого бізнесу та доступ до фінансування; а також реформування системи регулювання та інституційної бази.

Таким чином, у 2012 р. приплив ПШ в розвинуті країни суттєво скоротився, порівняно з попереднім роком на 41,32%, а в 2013 р. у порівнянні з 2012 р. виріс на 9,48%. Розподіл потоків ПШ між субрегіонами був нерівномірним. В Європі було відзначено різке падіння інвестицій. Скорочення припливу ПШ було зареєстровано і в Японії. У число чинників, що перешкоджають збільшенню потоків ПШ, входили похмурі економічні прогнози, заходи жорсткої економії і можлива криза суверенного боргу, а також регулятивні міркування. Разом з тим, приплив інвестицій в Сполучені Штати продемонстрував корінний перелом і збільшився більш ніж на 17%.

У розвинутих країнах реструктуризація банківської галузі з ініціативи регулюючих органів призвела до цілої серії значних вилучень іноземних активів. У той же час це призвело до збільшення нових ПШ, оскільки відбувся перерозподіл активів між основними гравцями.

Тенденція скорочення відпливу ПШ з розвинутих країн змінилася і їх вивезення в порівнянні з 2012 р. зросло на 0,56%. Однак при цьому він досяг лише половини від пікового рівня 2010 року. Звернення назад цієї тенденції було обумовлено головним чином збільшенням вартісних обсягів ПШ під впливом зміцнення балансів ТНК і історично низьких ставок боргового фінансування [4, С.1, 4].

Щодо 2013 р., згідно з даними ЮНКТАД, у I півріччі 2013 р. приплив прямих іноземних інвестицій по світу в цілому склав щодо попереднього півріччя 2%. У 2012 р. їх надходження збільшилося на 5%.

У II кварталі 2013 р. розрахований експертами ЮНКТАД глобальний квартальний індекс ПШ (FDI GlobalQuarterlyIndex) виявився рівним 147; за 100 брався середньоквартальний обсяг ПШ в 2005 р. Даний показник змінювався наступним чином: I кв. 2012 р. – 111,0; II кв. 2012 р. – 95,1; III кв. 2012 г. – 122,8; IV кв. 2012 р. – 149,2; I кв. 2013 р. – 136,6; II кв. 2013 р. – 147,3.

У середині 2013 р. перспектива нарощування ПШ на глобальному та регіональному рівнях стала виглядати менш сприятливою з причини посилення нестійкості у світовій економіці, пов'язаної з борговою кризою в Європі, низькими темпами зростання в США, послабленням впевненості інвесторів в стабільному розвитку бізнесу.

На частку країн, що розвиваються, і країн з перехідною економікою в січні-червні 2012 р. припадало більше половини припливу ПШ по світу в цілому, що у значній мірі пояснюється ввезенням економічним зростанням цих держав на тлі невизначеності перспектив господарського розвитку у розвинутих країнах [5, С.4]. На розвинуті країни припадає 49% припливу ПШ, у тому числі на країни Західної Європи – 31,5%, на США – 10,3%; країни, що розвиваються – 45,3%, а саме на країни Африки – 4,1%, країни Латинської Америки – 13,1%, країни Західної Азії – 2,7% та країни Південної, Східної та Південно-Східної Азії – 25,7%; та на країни Південно-Східної Європи та СНД припадає 5,7% загального обсягу припливу ПШ у першому півріччі 2013 р.

Щодо вітчизняної інвестиційної політики, Україна залучає іноземні інвестиції з 1992 р. і станом на 31.12.2014 р. залучила 48522 млн. дол. США. Дані про ПШ в Україну та з неї протягом 1995-2014 рр. наведено у таблиці 3.

Аналіз наведених даних свідчить, що приплив ПШ в Україну з 1995 по 2014 р. збільшився з 483,5 млн. дол. до 48522 млн. дол. (на 48 млрд. дол.). Водночас за значенні роки ПШ з України зросли з 20,3 млн. дол. до 6352,2 млн. дол. У 2013 р. прямі іноземні інвестиції в Україну становили 57056,4 млн. дол., але у 2014 р. ПШ зменшилися і становили 48522,6 млн. дол..

Таблиця 3

Динаміка припливу та відпливу ПІІ в Україні за 1995-2014 рр. (у млн.дол.США)

Рік	ПІІ в Україну	ПІІ з України
1995	483,5	20,3
1996	896,9	84,1
1997	1438,2	97,4
1998	2063,6	127,5
1999	2810,7	97,5
2000	3281,8	98,5
2001	3875,0	170,3
2002	4555,3	155,7
2003	5471,8	144,3
2004	6794,4	166,0
2005	9047,0	198,6
2006	16890,0	219,5
2007	21607,3	243,3
2008	29542,7	6196,6
2009	39 175,7	6 204,0
2010	43 836,8	6 846,3
2011	48 991,4	6 878,9
2012	53 679,3	6 462,6
2013	57 056,4	6 597,4
2014	48 522,0	6 352,2

Розроблено на основі даних [6].

Географічна структура іноземного інвестування в українську економіку залишається достатньо стабільною. Інвестиції надійшли зі 124 країн світу. Дані щодо основних країн-інвесторів та обсяги їхніх вкладів відображені в таблиці 4.

Таблиця 4

Географічна структура прямих іноземних інвестицій в Україну

	Обсяги прямих інвестицій на 1.10.2014 р. (млн.дол. США)	у % до підсумку
Усього	48522,6	100,0
у тому числі		
Кіпр	15119,6	31,16
Німеччина	5769,6	11,89
Нідерланди	5209,2	10,73
Російська Федерація	2957,2	6,09
Австрія	2676,0	5,51
Велика Британія	2326,4	4,79
Віргінські Острови (Брит.)	2005,3	4,13
Франція	1648,2	3,4
Швейцарія	1393,9	2,87
Італія	1047,0	2,16
США	886,6	1,83
Польща	821,9	1,69
Беліз	736,7	1,52
Інші країни	5925,0	12,21

Розроблено на основі даних [6].

Аналіз даних табл. 4 свідчить, що до десятки основних країн-інвесторів, на які припадає понад 82% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр 31,16%, Німеччина 11,89%, Нідерланди 10,73%, Російська Федерація 6,09%, Австрія 5,51%, Сполучене Королівство 4,79%, Віргінські острови (Брит.) 4,13%, Франція 3,4%, Швейцарія 2,87%, Італія 2,16%.

Аналізуючи галузеву привабливість України, можна зробити висновок, що найбільш інтенсивно інвестиційні процеси відбуваються у високоприбуткових сферах, які не потребують значного вкладання капіталу при забезпеченні швидкої віддачі.

За даними компанії "ЕрстендЯнг" за останні 5 років український фінансовий сектор залучив найбільшу кількість інвестиційних проектів (13,5% від загального обсягу ПІІ в Україну). Розвиток промислової привабливості: логістика (9,6 % від загальної кількості інвестиційних проектів в Україні) і виробництво продуктів харчування (9,0%) обіймають відповідно друге та третє місце за обсягами ПІІ. Однак країна ще не розкрила свого справжнього потенціалу: у промисловому секторі кількість інвестицій зросла на 11,5% в 2013 році в порівнянні з 4,2 відсотковим зростанням ВВП.

13,5% ПІІ надходять в Україну у сферу фінансового посередництва, 9,6% – логістику, 9% – харчову промисловість, по 7,3 % – у страхове та пенсійне забезпечення та виробництво неметалічної мінеральної продукції, у сферу професійних послуг – 6,7%. Водночас у автомобільну промисловість надійшло лише 2,8% ПІІ [7].

Аналіз регіональної структури іноземного інвестування свідчить про нерівномірність розподілу інвестицій за регіонами України, їх зосередження у промислових центрах України, таких як м. Київ (37,3%), Дніпропетровська (7,5%), Харківська (4,5%), Донецька (4,2%), Київська (3,6%), Одеська (2,8%), Запорізька області (2,3%).

Отже, проаналізувавши динаміку міжнародних потоків прямих інвестицій, можна зробити висновок, що глобальні перспективи в сфері інвестицій залишаються значною мірою невизначеними, оскільки інвестори не впевнені в стійкості економіки. Попит на приватні інвестиції (у промисловість, житлове будівництво, в сферу надання медичних послуг) зростає на тлі орієнтації багатьох країн на економію бюджетних коштів. Урядам доводиться сприяти приватним капіталовкладенням і таким чином сприяти економічній стабільності.

Особливістю міжнародного руху капіталу є зміна його форм, структури та напрямів. Якщо у 80-х рр. ХХ ст. у структурі міжнародного руху капіталу 42% складали прями іноземні інвестиції, 36% портфельні інвестиції та 22% – інші інвестиції (міжнародні кредити і банківські депозити), то у теперішній час, відповідно, 10,5%, 30,8% та 58,7% [8, С.108].

Іноземні портфельні інвестиції виконують важливі функції в економіці країни, насамперед вони є показником активності процесу

глобалізації економіки та фактором економічного розвитку країни, разом з тим є фактором змінення менталітету та рівня життя населення країни-реципієнта. Окрім того, іноземні портфельні інвестиції виконують функцію доповнення внутрішніх інвестиційних резервів країни.

Початок третього тисячоліття характеризується активізацією міжнародних портфельних інвестицій, що пов'язано з диверсифікацією та лібералізацією світового фінансового ринку, вдосконаленням його інституціональної та інформаційної інфраструктур. Більш ніж 90% міжнародних портфельних інвестицій здійснюються між промислово розвинутими країнами. Понад 2/3 сукупної капіталізації ринку акцій припадає на три найбільші ринки (США, Японія, Велика Британія). В останнє десятиріччя зростає значення нових ринків (нові індустріальні країни, країни з перехідною економікою). Ці ринки надають інвесторам можливості отримувати більші доходи, проте характеризуються значно більшою ризикованістю. Динаміка портфельних інвестицій збігається з аналогічними процесами у сфері ПІІ. Найбільшими споживачами портфельних інвестицій протягом останніх років були Бразилія, Китай, Росія, Чилі, Південна Африка. Важливу роль у зарубіжному інвестуванні відіграють стратегічні альянси, спільні підприємства, вільні економічні зони.

На відміну від ПІІ, портфельні інвестиції – це суто фінансові активи у вигляді облігацій та акцій, які деномінуються в національну валюту.

На міжнародному рівні портфельні інвестиції – це вкладення капіталу в іноземні цінні папери, що не дають інвесторам права реального контролю за об'єктом інвестування. Такі вкладення можуть здійснюватися або в акції, що засвідчують майнові права їхнього власника, або в боргові цінні папери (облігації, боргові розписки тощо), що засвідчують відносини позики.

Основною причиною активізації міжнародних портфельних інвестицій можна назвати активний міжнародний рух капіталу.

Але, водночас, портфельні інвестиції несуть значну загрозу дестабілізації економічної системи, і не лише для окремої країни, а й для світової фінансової системи загалом.

З 2001 до 2007 рр. спостерігався яскраво виражений підвищувальний тренд зростання портфельних інвестицій в облігації та акції. Пік зростання обсягів зарубіжних портфельних інвестицій припав на 2006–2007 рр. і становив 32,96 і 39,15 трлн. дол. відповідно, із середньорічним темпом приросту з 2001 до 2007 рр. – 19,72%. При цьому, за даними CoordinatedPortfolioInvestmentSurvey (CPIS), зарубіжні портфельні інвестиції в боргові цінні папери переважно здійснювалися в активи, що номіновані в євро, дещо менше – в доларах США і ще менше – в японських єнах. Протилежні показники спостерігалися в зарубіжних портфельних інвестиціях в акції, де активи були переважно номіновані в доларах США, і менше – в євро.

Значний обсяг випуску облігацій припадає на розвинуті країни, де спостерігається тенденція до збільшення обсягів рік у рік, у тому числі, на долю фінансових інститутів, і значно менше на долю корпорацій та держави.

Аналіз статистичних даних динаміки міжнародної інвестиційної позиції України засвідчує, що обсяги портфельних інвестицій постійно зростають, хоча ще досі залишаються на дуже низькому рівні. Наприклад, у 2011 р. обсяг вкладених ПІІ в економіку України становив близько 45 млрд. дол. США, тоді як обсяги портфельних інвестицій цього ж року становили лише 20 млрд. дол. США, тобто менше ніж удвічі (табл. 5). Це дає змогу зробити висновок про те, що Україна повинна активніше долучатися до процесів міжнародного портфельного інвестування для того, щоб повною мірою використати переваги від участі в ньому.

Таблиця 5

Динаміка міжнародної інвестиційної позиції України (млн. дол. США)

Показник	2008р.		2009 р.		2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.	
	млн.дол.	%	млн.дол.	%	млн.дол.	%	млн.дол.	%	млн.дол.	%	млн.дол.	%
<i>Портфельні інвестиції закордон</i>	103	100	49	100	79	100	93	100	108	100	173	100
Цінні папери, що дають право на участь у капіталі	88	85,4	45	91,8	73	92,4	67	72,0	50	46,3	64	37
Боргові цінні папери	15	14,6	4	8,2	6	7,6	26	28,0	58	53,7	109	63
<i>Портфельні інвестиції в Україну</i>	19618	100	17159	100	15567	100	20002	100	21743	100	26694	100
Цінні папери, що дають право на участь у капіталі	2082	11,2	2304	13,4	2421	15,6	2742	13,7	3588	16,5	3930	14,7
Боргові цінні папери	16536	88,8	14755	86,6	13146	84,4	17260	86,3	18155	83,5	22764	85,3

Розроблено на основі даних [6].

Аналіз таблиці 5 свідчить, що протягом 2012–2013 рр. обсяг портфельних інвестицій в Україну збільшувався сталими темпами, їх підвищення склали відповідно складали понад 21,743–26,694 млрд. дол. США щорічно. Обсяг портфельних інвестицій в Україну протягом 2012–2013 рр. значно збільшився порівняно з попередніми періодами і на початок 2012 р. становив лише 21743 млн. дол. На початок 2013 р. обсяг портфельних інвестицій в Україні склав 26694 млрд. дол., тобто збільшився більш ніж на 4 млрд. дол. відносно 2012 р. Частка боргових цінних паперів у цьому році становила 85,3% загального обсягу портфельних інвестицій, решта – 14,7% припадала на цінні папери, що дають право на участь у капіталі. Основну частку вітчизняних портфельних інвестицій за кордон складають цінні папери, що дають право на участь у капіталі (37%), і, відповідно, 63% становлять боргові цінні папери.

Ще одна причина відсутності серйозного припливу інвестицій в Україну – фундаментальна. Наша країна посідає 145-те місце з 183 у восьмому щорічному звіті за легкістю ведення бізнесу Міжнародної фінансової корпорації та Всесвітнього банку “DoingBusiness 2011: Making a Difference for Entrepreneurs”. Окрім того, у міжнародному інвестиційному співтоваристві існує недовіра до репутації українських бізнесменів.

У цілому можна виділити ряд факторів, які спричинили боргову кризу в країнах Єврозони, зокрема: прийняття до Європейського союзу країн, які мали високі рівні; державної заборгованості; неефективність контролю статистичної інформації, зокрема подання; неправдивої інформації про стан державних фінансів; різниця в рівнях економічного розвитку країн-членів ЄС; втрата конкурентних позицій окремих країн, спричинена глобалізацією світових ринків, лібералізацією торгівлі. Країни, що розвиваються, не мають такого значного впливу на міжнародні ринки капіталу, як держави з розвинутою економікою, кредитоспроможності не так гостро впливає на стан світової фінансової системи, а рефінансувати їхні борги у певній мірі легше.

Що стосується нашої країни, то наразі також спостерігається складна ситуація. Очевидною є тенденція до збільшення боргового навантаження на економіку країни. Отже, у 2013 співвідношення державного боргу до валового зовнішнього боргу склало 28,6%, що на 3% більше ніж у 2010 р.

Можна зробити висновок що багато факторів вплинуло на збільшення зовнішнього боргу країни, на збільшення боргу також вплинула недавня політична ситуація, необхідно застосовувати зарубіжний досвід щоб уникнути тенденції до збільшення зовнішнього боргової зобов'язаності.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

- Гриньова В.М. Проблеми розвитку інвестиційної діяльності: [монографія]. / В. М. Гриньова, В. О. Коюда, Т. І. Лепейко. За ред. В. М. Гриньової. – Х.: ХДЕУ, 2008. – 464 с.
- ЮНКТАД о положенні в сфері прямих іностраних інвестицій на сучасному етапі// БІКІ. – 2013. – С. 1-20.
- WorldInvestmentReport 2014. Investing in the SDGs: An Action Plan / United Nations Conference on Trade and Development. – New York and

Geneva: UNITED NATIONS, 2014. – 264 P. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.unctad.org/wir/. Цитовано за версією з сайту від 2.10.2014 р.

4. ЮНКТАД о положенні с трансграничними инвестициями в 2013 г. //БИКИ. – 2013. – 10 февраля. – С.1 – 16.
5. ЮНКТАД о росте прямых иностранных инвестиций в 2013 году//БИКИ. – 2013.–19 ноября. – С.1-4.
6. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) / Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. Цитовано за версією з сайту від 27.02.2015р.
7. Флейчук Т. Вплив зовнішніх запозичень на соціально-економічний розвиток посттрансформаційних країн / Т.Флейчук, Р.Андрусів // Економіка України. – 2013. – №1. – С.16-27.
8. Коваль Г.І. Прямі іноземні інвестиції в країнах з перехідною економікою / Г.І. Коваль, Т.Ю.Дударчук // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – 2013. – №7. – С.109–115.

УДК 338.22/2.242.4(477)+061.2.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ТРИСТОРОННЬОГО ПАРТНЕРСТВА ДЕРЖАВИ - БІЗНЕСУ - «ТРЕТЬОГО СЕКТОРУ»

Слюсаренко В. С. к. е. н., доцент кафедри обліку і аудиту Ужгородського національного університету (Україна)

Слюсаренко В.С. Теоретичні основи розвитку інституту тристороннього партнерства держави - бізнесу – «третього сектору»

У статті висвітлено етапи розвитку тристороннього партнерства держави –бізнесу –«третього сектору». Проаналізовано понятійно-категоріальний апарат який застосовується у дослідженні даної теми. Розкрито суть тристороннього партнерства держави – бізнесу – «третього сектору». Описано актуальність такого партнерства в період тотального реформування економіки та імплементації кращих світових стандартів в українську економіку. Автор висвітлив значимість тристороннього партнерства для розвитку ефективного суспільства на Україні, а також механізми взаємодії трьох секторів економіки за допомогою яких можливо досягти позитивного результату при побудові ефективного українського суспільства. Тристоронній діалог між державою – бізнесом - «третьим сектором» на паритетних засадах є запорукою ефективного реформування українського суспільства.

Ключові слова: тристороннє партнерство держави – бізнесу - «третього сектору»; «третьій сектор», соціальне партнерство, державне-приватне партнерство, ефективне суспільство

Слюсаренко В.Е. Теоретические основы развития института трехстороннего партнерства государства - бизнеса – «третьего сектора»

В статье освещены этапы развития трехстороннего партнерства государства – бизнеса - «третьего сектора». Проанализирован понятийно-категориальный аппарат, который применяется в исследовании данной темы. Раскрыта суть трехстороннего партнерства государства – бизнеса - «третьего сектора». Описано актуальность такого партнерства в период тотального реформирования экономики и имплементации лучших мировых стандартов в украинскую экономику. Автор показал значимость трехстороннего партнерства для развития эффективного общества на Украине, а также механизмы взаимодействия трех секторов экономики с помощью которых можно добиться положительного результата при построении эффективного украинского общества. Трехсторонний диалог между государством - бизнесом - «третьим сектором» на паритетных началах является залогом эффективного реформирования украинского общества.

Ключевые слова: трехстороннее партнерство государства, бизнеса, «третьего сектора», «Третий сектор», социальное партнерство, государственное - частное партнерство, эффективное общество.

Slyusarenko V. Theoretical basis of institute tripartite partnership between government business and the third sector

The article highlights the stages of development of tripartite partnership state-business -"third sector". The analysis framework of categories and concepts which is used in the research of the topic. Develop the core of the subject about tripartite partnership business - States -"third sector". Demonstrate the actuality of this partnership at a time of total economic reform and implementation of best international standards in the Ukrainian economy. Author highlighted the importance of tripartite partnership for effective public in Ukraine and interaction mechanisms Trejo sectors in which is possible to achieve a positive result in the construction of effective Ukrainian society. Tripartite dialogue between the government - business - "third sektorm" on an equal footing is the key to effective reform of the Ukrainian suspilsta.

Keywords: three-way partnership, business - States -"third sector", States - 'third sector'; "Third sector", social partnership of state-private partnership, tripartite partnership, efektyvnoe society.

Проблематика даного дослідження обумовлена тотальними змінами всіх інститутів українського суспільства та, відповідно, їх взаємодії для досягнення економічного розвитку та демократичних засад. У даному контексті сутність взаємодії змінюється від неорганізованого звичаю чи традиції до множини організованих відносин, таких як сім'я, громадські об'єднання, бізнес-структури та держава. Такий підхід зумовлює налагодження безперервного діалогу та партнерських відносин через створення нового інституту тристороннього партнерства держави – бізнесу – «третього сектору» оскільки такий підхід забезпечить максимальний економічний ефект від реформ, таких необхідних для України. Оскільки в такому діалозі на паритетній основі може бути випрацювана стратегія розвитку, яка врахує інтереси і потреби кожного учасника діалогу та забезпечить реальне втілення в життя розробленої стратегії, вона задовольнить більшість партнерів діалогу. Але нова за своїм змістом та формами прояву система функціонування інституту тристороннього партнерства зумовлює необхідність визначити теоретичні засади функціонування такого інституту та точки дотику у відносинах у суспільстві та дасть можливість розробити компоненти сталого партнерства при виробленні та реалізації стратегії економічного розвитку.

Увага трипартизму, або як його ще називають, міжсекторне тристороннє партнерство, в Україні почала приділятися недавно, приблизно з 2010 року і відображена у працях В.І. Геєця, Є.М. Лібанової, Б.Д. Гаврилишина, Л.С. Вербовської, К.І. Козлова, Г.А. Трунової, А.А. Шуліка.

У даному дослідженні автор має на меті розглянути тристороннє партнерство як взаємодію трьох секторів економіки держави – бізнесу – «третього сектору», оскільки їх злагоджена взаємодія покликана забезпечити економічне зростання добробуту українців та демократизацію суспільства. Сектор економіки – це сукупність інституційних одиниць, що мають подібні економічні цілі, функції та поведінку. Таким чином, сектор являє собою сукупність інституційних одиниць, тобто господарюючих одиниць (господарюючих суб'єктів), які мають подібні цілі, функції та джерела фінансування, що обумовлюють їх схожу економічну поведінку.

Для визначення категорії «інститут тристороннього партнерства держави – бізнесу – «третього сектору» насамперед необхідно дати трактування самого поняття інституту, щоб усунути неузгодженість розуміння цієї категорії в суміжних науках у межах реалізації інституціонального підходу та узгодити застосування категоріального апарату, результатом якого стане інтеграція дослідників у цій галузі. При визначенні категорії «інститут» треба відзначити, що він включає в себе категорію інституцій, які пов'язані між собою і їх роль в житті організованого суспільства досить висока. Тому сучасна теорія інновацій в галузі організації інституту тристороннього діалогу значною мірою формується під впливом інституціоналізму. В інституціональній сфері частіше фігурує поняття «інституту» як норма, організація інституції та закріплення звичаїв і порядків у законах і правових нормах, а інституція – встановлення традицій, порядків, заведених у